

Sotsiaali, lõpetajad, sotsiaali!

Miks trügivad abiturientiend niihästi meil kui mujal juba aastaid ülikoolide sotsiaalerialadele? Miks eelistatakse kunagistele tippaladele füüsikale ja bioloogiale nüüd sotsioloogiat, psühholoogiat, sotsiaaltööd, semiootikat jne.?

Ühest vastust muidugi ei ole. Mõni ütleb, et tänapäeva noor läheb kerge- ma vastupanu teed, sotsiaalteadustes on vähem matemaatikat, minnaksegi siis sinna. Teine ütleb, et tänapäeva noor on hea südamega, sellepärast läheb sotsiaaltööd õppima. Esimene ütleb, et lahtub eeldusest, et inimene on praegu laisem, teine – et parema südamega. Mõlemad eeldused on kahtlasevõitu ja neil põhinevad seletused valed. See ei tähenda, nagu ei võiks valedes seletustes omajagu tõtt olla.

Pakun veel ühte seletust. Mitte teiste asemele, vaid neile lisaks. On ju võimalik, et noored tajuvad, et mured, mille käes inimesed tänapäeva maailmas kannatavad, ei ole enam nii palju vaenlase suur pommi, mille vastu saab füüsika edendamise, ega isegi mitte haigused, mille vastu aitab arstiteaduse ja molekulaarbioloogia areng. Mõlemad probleemid on väga olulised ja nende lahendamisel on palju ära tehtud, tehakse veelgi.

Aga veel enam kannatavad inimesed selle käes, et ühiskonnaaelu on korraldamata, sotsiaalseid ja poliitilisi protsesse tuntakse vähe ega osata neid sellepärast ennustada ega suunata. Puuduvad vastused igaüht puudutavatele

Peeter Tulviste

Teaduste Akadeemia
asepresident

küsimustele inimese, kultuuri, ühiskonna kohta. Me teame õnnetult vähe sellest, miks inimühiskond ja inimene ise on niisugused nagu me oleme ja missugused me ehk veel võiksime olla. Mis oleks siis loomulik, kui asuda seda teadmist taotlema, kui oled parasjagu noor ja valid eriala?

Meie käitumine majandusajajärgselt ratsionaalne, samas võime iseendaga ümber käia kui verivaenlasena. Pole võimatu, et mõni tänavune ülikooli astuja mõtleb umbes nii nagu mina aastakümnete eest esimese või teise kursuse tudengina. Igapähele meist on loodus pähe pannud oma 15 miljardit ajurakku ja sidunud need keerukateks mitmekesisesteks struktuurideks, mille kujunemisest ega toimimisest me kaugeltki kõike ei tea, aga mis on absoluutselt imetlusväärne. Seda selleks, et inimene maailmas ja elus toime tuleks, oma vajadustele katet ja küsimustele vastuseid leiaks.

Inimene vajutab pähe, kus asub aju, mütsi, kõnnib poodi, ostab pudeli, teeb suu lahti ja üjutab kogu selle värki üle. Rabav vastuolu. Seejuures pole vahepealsete aastakümnetega muutunud

mitte niivõrd meie käitumine, kui kätesaadavate unustustooivate ainete valik.

Miks siis varem sotsiaalteadused maailmas nii populaarsed polnud kui praegu? Ehk osalt sellepärast, et muud mured olid pakilisemad, ja osalt sellepärast, et maailm ise tundus tollal palju suurem olevat kui praegu. Praeguseks on hakatud tajuma inimeste ühismuresid kahanevas maailmas, mille rahvastik kasvab. Enam ei küsita ainult seda, kuidas teha vaenlase omast suuremat pommi, vaid ka seda, kuidas tehakse teistest vaenlasi, ja kas saab teha nii, et neid poleks.

Teine näide olgu see, mis praegu Venemaal sünnib. Arvati ju, et inimene on inimene, anna talle vabadus ja ta asub rõõmsasti seda kasutama iseenda ja oma pere hüvanguks. Peale 70-aastast vahea-

ga on inimese ees maailm jälle lahti, kõik on enda teha, muudkui tee. Paljud muidugi teevadki, aga teised käituvad ettearvamatul kombel.

Jälgisin kolme kuu eest Moskvast Kremli müüri ääres kommunistide miitingut, millega nad tähistasid Lenini sünnipäeva. Kõige enam rabas mind hüüdlause "MEIL POLE TARVIS TEIE VABADUST!" Nad nutavad taga oma kokkukukkunud vangimaja, sest seal

oli prii ninaesine ja endal polnud muret. Ja naaber ei elanud minust paremini, vaid niisama näruselt. Piltide ja loosungite põhjal jäi küll mulje, et need tüübid on valmis uut lollidemaad rajama. Jälle tapma, laagritesse toppima, küüditama, piire sulgema, tankidega vabadust maha suruma, sabas seisma, tutvuse kaudu keeduvorsti ostma... 10 aastat tagasi poleks keegi osanud asjades niisugust käiku ennustada ja praegu ei teata, mis sellega teha. Aga see nähtus pole ju vähem ohtlik kui mõni haigus, ning naiivne oleks arvata, et see on ainult Venemaa enda probleem.

Tahaks väga loota, et mõnevõrra, mõnel juhul, mõnikord on sotsiaalerialadele kippumise taga peale muu ka arusaam – olgu või ähmane – sellest, et inimese, kultuuri ja ühiskonna probleemid ootavad sootuks teistsugust, vaimukamat ja süstemaatilisemat käsitlemist kui

neile sotsiaalteadustes seni osaks on saanud. Kindel on igatahes see, et kui mõnesse teadusvaldkonda tuleb hulk ränkadest võistluseksamitest läbi käinud hiilgavate ajudega noori inimesi, kes säilitavad ülikoolis oma praegused ambitsioonid ja intellektuaalse nõudlikkuse, siis on ses valdkonnas mõne aja pärast oodata läbimurret. Needki, kes tulid sotsiaalteadusi õppima muudel kaalutlustel, saavad selles kaasa lüüa.

Enam ei küsita ainult seda, kuidas teha vaenlase omast suuremat pommi, vaid ka seda, kuidas tehakse teistest vaenlasi, ja kas saab teha nii, et neid poleks.